

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

Az adyligeti Határőrezred története

Berki Imre

2015

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Berki Imre

Az adyligeti Határőrezred története

Történelemtudományi Doktori Iskola

Dr. Erdődy Gábor DSc, egyetemi tanár, a Doktori Iskola vezetője

Új- és jelenkori magyar történelem Doktori Program

Dr. Varga Zsuzsanna CSc, habilitált egyetemi docens, a Doktori Program vezetője

A bizottság elnöke:

Dr. Székely Gábor Dsc, professor emeritus

Hivatalosan felkért bírálók:

Dr. Ravasz István PhD

Dr. Parádi József CSc

A bizottság további tagjai:

Dr. Szerencsés Károly PhD, habilitált egyetemi docens,

Dr. Csapó Csaba PhD, habilitált egyetemi docens, a bizottság titkára

Póttag:

Dr. Gecsényi Lajos Csc, c, egyetemi tanár

Témavezető: Dr. Izsák Lajos DSc. professor emeritus

Budapest, 2015

I. A disszertáció témája

Határőrizet határ nélkül? Mit keres a Határőrség, mit keresnek a határőrök a fővárosban? Mi volt a helye, szerepe az adyligeti Határőrezrednek? Ezekre a kérdésekre keres választ az értekezés.

Az adyligeti Határőrezred előd alakulata, jogelődjé 1946. március 25-én a 15. Központi Kiképző Zászlóalj keretei között jött létre a Honvéd Határőr Főparancsnokság híradását biztosító önálló híradó szakaszként, majd feladatai bővülésével 1948-tól Híradó Század lett. A főparancsnokság híradásának biztosítása mellett, részt vett a határvasúsz zászlóaljak és a parancsnokság vezetékes és rádió összeköttetésének megteremtésében, a híradó állomány kiképzésében.

1950-től az államvédelmi hatóságba történő beolvadást követően már Híradó Zászlóalj Része volt az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeinek, megvédte laktanyáját, majd a Kádár korszakban ápolta hősi halottja emlékét.

1964-ben itt került kiépítésre és bemutatásra az SZ-100-as elektromos jelzőrendszer első magyarországi szakasza. 1971-től a karhatalom megszűnésével meglévő feladatai kibővültek őrzési és építési feladatokkal. A Műszaki Zászlóalj integrálásával létrejött a Határőrezred. 1975-től Őr Zászlóalj is tartozott hozzá.

A rendszerváltozást követően az 1990-es években megsokasodtak, megváltoztak feladatai, változott elnevezése és szervezeti felépítése is. A híradó kiképzésről az őrzésre és a kiszolgálásra tevődött át a hangsúly. 1992-től elnevezése tükrözi feladatait: Biztosító és Kiszolgáló Igazgatóság. 1995-től Budapesti Határőr Igazgatóság.

Központi tartalék szerepéből adódóan komoly feladatok hárultak rá az Öbölháború és a Délszláv-válság időszakában, a déli határszakaszok megerősítésében.

Az utolsó határőr sorkatona leszerelését követően, 1998. április 1-jétől Balassi Bálint Határrendészképző Szakközépiskola néven kezdte meg működését az igazgatóság bázisán létrejött tanintézet. Neve 1999-től Adyligeti Rendészeti Szakközépiskolára változott, a korábbi határrendész képzés pedig kiegészült a rendőr szakképzéssel is. Ezzel a lépéssel a katonailag szervezett rendvédelmi őrtestület alakulatából polgári fegyveres őrtestületi szervezet jött létre.

II. A disszertáció felépítése

A disszertáció felépítésében fontosnak tartottam a határőrizet történetének histográfiai ismertetését, a szakirodalom mellett a témával foglalkozó források megjelölését. Ahhoz, hogy ennek a speciális alakulatnak a történetét összefüggéseiben is megismerhessük, belehelyezhessük a határőrségnél zajló folyamatokba és megérthessük ezeknek a Határőrezredre gyakorolt hatását, elengedhetetlen a Határőrség történetének rövid ismertetése.

Ez után kronologikus rendszerben haladva mutatom be a közvetlen híradó szakasz, század, zászlóalj létrejöttét, szervezeti felépítését és feladatrendszerét, Adyligetre történő költözését, a laktanya kialakítását.

Külön részben emlékezem meg az 1956-os forradalom és szabadságharc során játszott szerepéről, a forradalom eseményeiről, a zászlóalj tevékenységéről, hősi halottjáról.

Bemutatom a konszolidáció időszakában végzett munkáját, a kihelyezések alatt végzett tevékenységét, mindennapi életét a Határőrezred létrehozásáig.

Ismertetem a Határőrezred, mint a Határőrség egyetlen ezred szintű alakulatának helyét, szerepét, felépítését, feladatrendszerét a parancsnokok személyéhez kötődő tagolásban. A rendszerváltás folyamatát, valamint az ezen időszakban végbement változásokat, az utódalakulatait, mint a Biztosító és Kiszolgáló Igazgatóság és a Budapesti határőr-igazgatóság egészen felszámolásáig, a sorállományú határőrség megszűnéséig.

Külön fejezetekben emlékezem meg a Határőrezred önálló szervezeti egységeiről a Híradó Kiképző Bázisról, az Új Kiképzési Rendszerű Műszaki Zászlóaljról, az Őrzászlóaljról, a Határőrség Zenekaráról, a Híradó Műhelyről és raktárról.

Összefoglalva mutatom be az alapfeladatain túl végzett tevékenységét, hiszen központi fekvéséből adódóan a határőrség bemutatóhelyeként funkcionált, valamint igen élénk kulturális és sport tevékenységet végzett.

A pontosabb eligazodást segítik a fénykép- és térkép mellékletek, a diagramok és grafikonok, a névmutató, valamint a technikai eszközök ismertetései.

III. A disszertáció módszerei és következtetései

A disszertáció elkészítésénél a hagyományos történelmi módszerek alkalmazása, vagyis az írott dokumentumok felkutatása, rendszerezése és bemutatása volt a fő vezérfonal. A levéltári dokumentumokon túl fontos forrásaim voltak a korszakban megjelent belső terjesztésre szánt folyóiratok és egyéb kiadványok. Itt nagyon fontos volt a forráskritika alkalmazása, a pártállami retorika és toposzok mögött megbúvó információk felismerése. Nagy szerepe volt

az Oral History módszerének, hiszen az Ezred egykori tagjai, a Határórség vezetői még köztünk élnek és visszaemlékezéseiből értékes részleteket tudhattam meg.

A feltárt adatokat, a tudomásomra jutott információkat rendszereztem, összevetettem az írásos dokumentumokkal, az ellentmondások feloldására a forráskritika módszerét alkalmaztam.

A rendelkezésemre álló források alapján megállapítottam, hogy az alakulat -mint fővárosi határőr egység- különleges szerepet töltött be, több volt, mint egyszerű híradó alakulat. Karhatalmi tartalék szerepéből adódóan részt vett az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeiben, számításba került a taxisblokáid időszakában, a délszláv válság idején. Katonai feladatokon túlmutató funkciókat is ellátott. Végezte az Országos Parancsnokság kiszolgálását. Jelentős szerepet játszott a gazdasági életben, és szociális funkciókat is ellátott a műszaki zászlóaljon keresztül. Bemutatóhelyként működött, valamint kiemelt színtere volt a kulturális- és sportéletnek

Az adyligeti Határőrezred teljes történetének bemutatása önálló tudományos eredmény.

IV. A disszertáció témájához kapcsolódó publikációk és előadások

1. Publikációk (válogatás):

- BERKI IMRE — Az 1956-57. évi sortüzek rövid története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 25-32.p. HU- ISSN 1216-6774.
- Rendszerváltás a határőrizetben 1945-56. *ELSŐ SZÁZAD* Különszám: pp. 141-161. (2010) HU- ISBN 978-963-284-197-7
- A magyar határvédelem története. *Múlt-kor*
Világhálón: http://multkor.hu/20100929_a_magyar_hatarvedelem_tortenete
- A hadköteles határőrök utolsó napjai. *Múlt-kor*,
Világhálón: http://multkor.hu/20110426_a_hadkoteles_hatarorok_utolso_napjai
- Visszapillantás egy megszűnt rendvédelmi szervezetre, a Határórségre. *Visszatekintés a 19–20. századra*. ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Program Budapest, 2011. 248-263 p. ISBN 978-963-284-197-7
- Vági Lajos alezredes visszaemlékezése a határórség megalakulására *ARCHIVNET* XI:(1) (2011)

Világhálón:

http://www.archivnet.hu/kuriozumok/egy_kommunista_parancsnok_a_magyar_hatarrol.html

- Egervári László halálának hiteles története
In: Erdődy Gábor, Cúthné Gyóni Eszter, Wirthné Diera Bernadett, Szilágyi Adrienn (szerk.)
Mából a tegnapról: képek Magyarország 19. és 20. századi történelméből.
264 p. Budapest: ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, 2012. p. 171-180.
(ISBN:978-963-284-250-9)
- A magyar határőrség újjászervezése 1946-ban. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII. Évf. (2012) 25. sz. 13-26.p. HU-ISSN 1216-6774.

2. Előadások (válogatás):

- BERKI IMRE — Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A kiegyezéstől az ezredfordulóig megszüntetett országos rendvédelmi testületek” című konferenciája Budapesten 2009. október 9-én
A magyar határőrség újjászervezése 1946-ban.
- Visszatekintés a 19–20. századra Tanulmányok az ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Programjának konferenciája - Budapest, 2010. június 3–4.
Rendszerváltás a határőrizetben 1945-56.
 - Mából a tegnapról Képek Magyarország 19. és 20. századi történelméből az ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Programjának konferenciája - Budapest, 2011. június 8–9.
Egervári László halálának hiteles története
 - 6. Báthory-Brassai nemzetközi multidiszciplináris konferencia „Kárpát-medencei versenyképesség” Budapest, 2015. május 27-28. A Határőrség Közvetlen Híradó Zászlóalja az 1956-os forradalom és szabadságharc sodrásában